

جنبه های حقوقی رضایت آگاهانه

علیرضا میلانی فر

پزشک و متخصص اخلاق پزشکی، وکیل دادگستری
عضو هیات علمی پژوهشگاه ابن سینا

- تحلیل نهاد رضایت

- افسانه ها در رضایت

تعهدات متقابل اشخاص در حقوق ایران

- صرفنظر از برخی استثنایها
- بموجب قانون و یا
- بموجب قرارداد

- رابطه پزشک بیمار قرارداد است.
- این تسمیه با عنایت به ماده ۱۸۳ قانون مدنی نیز موجه می نماید.

ماده ۱۹۰ قانون مدنی ایران

- از جمله شرایط صحت هر معامله
- قصد طرفین
- رضای طرفین

طرفین باید به قرارداد علم داشته باشند.

- چه اشتباه در موضوع معامله یا طرف معامله می تواند از علل عدم نفوذ آن به شمار آید.

- نوع و میزان علم باید در چه حد باشد؟
- چه کسی باید علم یابد؟
- آیا هر طرف باید علم طرف دیگر را در حد لزوم تکمیل نماید یا هر طرف خود مکلف به کسب علم لازمه است؟

تدلیس

- تدلیس عبارت است از عملیاتی که موجب فریب طرف معامله شود (ماده ۴۳۸ قانون مدنی).
- صرفنظر از آن، به نظر می رسد هر کس باید منافع خود را در معامله ملحوظ دارد و بنای عقلا کسب علم در خصوص معامله است.
- عدول از آن با قاعده اقدام همخوانی می یابد.

- رضایت جزیی لازم برای صحت رابطه پزشک بیمار تلقی می شود که باید به دانش و آگاهی کافی مبتنی باشد.

- اختلاف معلومات میان پزشک و بیمار در موضوع مورد بحث
- ابتدای عقلا بر بکارگیری کارشناس امین (مثلا یک پزشک دیگر به عنوان کارشناس)
- سلب امکان کسب دانش کافی و اعلام رضایت مبتنی بر آن از بیمار

- در نظام‌های حقوقی و البته در تداوم آموزه های اخلاقی پزشکی، آگاه سازی بیمار وظیفه پزشک قلمداد شده که این البته با آنچه تا کنون در حقوق خصوصی اشخاص برشمردیم همخوانی ندارد.
- بدین سان شاید بتوان آن را تعهد دستکم اخلاقی پزشک شمرد.

- عنایت به عمومات مذکور
- لزوم رضایت مبتنی بر آگاهی و علم در رابطه پزشک بیمار
- آنچه مسلم به نظر می رسد اعلام رضایت در صلاحیت بیمار است.
- تکلیف به اخذ رضایت بر عهده پزشک قرار می گیرد.

- بند ج ماده ۱۵۸ و نیز مواد ۴۹۵ تا ۴۹۷ قانون کیفر ایران (موسوم به مجازات اسلامی) با فرض آن که با اخذ برائت رضایت را مفروض قلمداد نماییم می توانند قوانینی باشند که رضایت در رابطه پزشکی بیمار را مستقیماً مورد توجه قرار داده اند.
- مع الوصف نخست آن که در هیچ کجای قانون، ضمانت اجرایی برای عدم اخذ رضایت از بیمار توسط پزشک ملحوظ و لاجرم مجازاتی پیش بینی نشده است.
- دوم آن که حتی ماده ۴۹۵ و تبصره ۱ آن اساساً نهاد رضایت و برائت را زاید دانسته است.

ماده ۴۹۵

- «هر گاه پزشک... موجب تلف یا صدمه بدنی گردد ضامن دیه است مگر آن که عمل او مطابق مقررات پزشکی و موازین فنی باشد (یعنی مرتکب تقصیر نشود) یا این که قبل از معالجه براءت گرفته باشد و مرتکب تقصیری هم نشود.
- تبصره ۱: در صورت عدم قصور و تقصیر پزشک در علم و عمل برای وی ضمان وجود ندارد هر چند براءت اخذ نکرده باشد.»!

افسانه ها

- چه کسی باید رضایت بگیرد؟
- پزشک و نه پرستار یا کارمند پذیرش
- رضایت باید مبتنی بر آگاهی و اراده باشد پس یک فرم چاپی دو خطی
گره ای باز نمی کند.

افسانه ها

- از چه کسی باید رضایت گرفت؟
- هوشیار و بالای ۱۸ سال: **فقط خودش**
- غیر هوشیار و یا زیر ۱۸ سال: فقط پدرش، نبود
- قیم، نبود
- سرپرست قانونی، نبود
- دادستان

در موارد فوری

- رضایت لازم نیست.

- حق برد درمان مشروط به آگاهی کامل و اراده همواره محفوظ است.

نتیجه

- نهاد رضایت صرفنظر از آگاهانه بودن یا نبودن آن (و حتی نهاد برائت) اساساً در حقوق ایران به حشو زاید در متن قانون وارد شده است و در فرض عدم تقصیر پزشک، مطلقاً مسؤولیتی متوجه وی نخواهد بود.
- درمان بیمار فقط بشرط آن که مبتنی بر دانش و مهارت باشد حتی بدون رضایت وی موجه دانسته شده است.
- این امر با اصول اخلاق پزشکی و موازین حقوق بشری هماهنگ نمی نماید.
- رضایت باید پس از آگاهسازی و مبتنی بر راده آزاد بیمار و از خود وی یا فرد صاحب صلاحیت اخذ شود.

